

**ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ПРИНЦИПАХ ПЕДАГОГІКИ
ТОЛЕРАНТНОСТІ.**

ЛЯПУНОВА В.А.

*доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи, соціальної
педагогіки та дошкільної освіти*

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького
м. Мелітополь, Україна*

ДОБРОВОЛЬСЬКА Л.П.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, соціальної
педагогіки та дошкільної освіти*

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького
м. Мелітополь, Україна*

Стрімкі цивілізаційні процеси, технологічний, культурний і духовний прогреси спричинили трансформацію функцій педагога та виникнення нових вимог до якості освіти. Перед педагогічною спільнотою стоять надзвичайно важливі завдання, до яких належать, з одного боку, традиційні формування гармонійної, всебічно розвиненої, освіченої особистості, а з іншого, інноваційні, які акцентують увагу на моральних вимірах людського спілкування, зокрема толерантності. Серед гуманітарних проблем, що існують в українському суспільстві, однією з найважливіших є проблема виховання толерантності особистості. Рух за толерантність набуває все більшого визначення та поширення як в Україні, так і у всьому світі. Варто підкреслити,

що толерантність – це досить містке та глибоке поняття. Воно торкається і міжнародних відносин, і діалогу культур, і міжетнічних та міжконфесійних взаємин. Цей термін вживають й по відношенню до міжнародних конфліктів. Проте толерантність необхідна також у відносинах між дітьми, батьками, вихователями, учнями та вчителями, викладачами та студентами. Просто нам не вистачає терпіння, щоб вислухати та зрозуміти один одного, прийняти людей з їх унікальністю, усвідомити право кожного. У закладах дошкільної освіти, школах, університетах, на підприємствах, в сім'ї необхідно формувати атмосферу толерантності, душевності, уважності один до одного. Все це приходить через виховання. Виховання є найефективнішим засобом запобігання проявам нетерпимості.

Основні принципи толерантності мають чимало точок дотику з ідеями гуманістичної педагогіки, психології, особливо, коли розглядати і осмислювати суть особистості, її духовний світ. Тому в умовах перебудови вищої педагогічної освіти особливого значення набувають проблеми гуманізації, виховання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах добра, миру, співробітництва, взаємоповаги, толерантності.

Дослідники довели, що виховання толерантності потрібно починати ще у дошкільному віці. Особливо пильно люди дивляться на педагога. І не тільки дорослі, але й, що найголовніше, діти. Вони вчаться у нього не лише тоді, коли він заходить до групи, класу, аудиторії, тобто під час професійної діяльності, а кожної миті. Саме тому педагогу потрібно бути не тільки фахівцем високого рівня, а й вишуканою, толерантною, вихованою людиною. Насамперед, це стосується вищої школи, особливо майбутніх вихователів, бо хто, як не вони покликані виховувати на засадах моральних і національних цінностей, діалогічності нове покоління. «Єдина справжня розкіш – це розкіш людського спілкування», стверджував французький письменник Антуан де Сент-Екзюпері. основі конструктивного спілкування лежить вміння співіснувати один з одним, миритися з неминучими розбіжностями поглядів, орієнтацій, виявляти терпіння й терпимість.

Доцільно нагадати, що термін «толерантність» походить від латинського дієслова *tolero* – «несу», «витримую», «терплю». Бути толерантним означає бути терплячим до іншого, сприймати його таким, який він є, визначити за ним право жити, діяти, мислити по своєму. Толерантність у європейському тлумаченні Нового часу – це вимушена реакція на нескінченні етнічні, релігійні і політичні конфлікти ще за часи Дж. Локка (автор «Листів про толерантність» [4]).

М. Кренстон в «Енциклопедії філософії» під редакцією П. Едварса «толерантність» розглядає як терплячу стриманість у присутності чогось, що не подобається, або не схвалюється. Вона передбачає існування того, що вважається неприйнятним або злим. Тож у її значення вбудовано елемент осуду. Ми не толеруємо, коли ми радіємо, або коли щось взагалі викликає приязнь чи схвалюється нами. Толерантність – по-перше, засудити, а потім миритися з тим, що засуджується [6].

Варто зазначити, що в працях К. Роджерса ми знаходимо вектори розвитку толерантності, коли ознайомлювалися з його точкою зору на природу людини. К. Роджерс стверджував, що християнство культивувало уявлення про людину від природи злу та грішну. Він також підкреслював, що цей негативний погляд на людство був посилен З. Фрейдом, який намалював портрет людини, яку рушили «id» та «безсвідоме». Вони можуть проявити себе в інцесті, убивстві, крадіжці, сексуальному примушуванні та інших жахливих діях. З такої точки зору люди ірраціональні, егоїстичні, деструктивні до себе та інших, несоціалізовані. К.Роджерс теж припускав, що у людей іноді бувають злі та руйнівні почуття, аномальні імпульси й моменти, коли вони ведуть себе не відповідно до їх істинної внутрішньої природи. Коли ж люди функціонують повністю, коли ніщо не заважає їм проявити свою внутрішню природу, тоді люди представляють як позитивні, розумні творіння, які щиро хочуть жити в гармонії з собою та іншими. «Я – концепція» людини формується при взаємодії зі значущими іншими. Діти, які отримують безумовну, позитивну увагу від інших, починають думати про себе схвально і почувають, що їх

приймають. Крім того К.Роджерс терпимість розуміє як «відсутність гордовитості» [5, с. 533, 542, 545].

У психологічному тлумачному словнику (В.Шапар) знаходимо «толерантність» (лат. *tolerantia* – терпіння) – відсутність або ослаблення реагування на будь-які несприятливі фактори у результаті зниження чутливості до його впливу. Наприклад, толерантність до тривоги проявляється у підвищенні порогу емоційного реагування на загрозову ситуацію, а ззовні – у витримці, самовладанні, здатності тривалий час терпіти несприятливі впливи без зниження адаптивних можливостей. У словнику практичного психолога (С. Головин) «толерантність» трактується як відсутність або послаблення реагування на будь-який несприятливий фактор, в результаті зниження чутливості до його впливу.

І.Бех у загальнопедагогічному контексті підкреслює, що толерантність – це готовність прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними потрібно на засадах згоди та порозуміння [1, с.32-35].

Певний досвід виховання студентів на принципах педагогіки толерантності накопичено у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. Виховна робота починається з прищеплення студентам знань про їхні права і свободи. Ми знайомимо майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з окремими статтями Конвенції ООН про права дитини, з Декларацією принципів толерантності (підписана 16 листопада 1995р. в Парижі 185 державами – членами Юнеско), в якій міститься стаття «Виховання». В ній наголошується «Стаття 4.1. Виховання є ефективним засобом запобігання проявам нетерпимості. Виховання в дусі толерантності починається з прищеплення людям знань про їхні права та свободи з метою забезпечити їхню реалізацію та зміцнити прагнення кожного до захисту прав інших» [2, с.3]. Ми вважаємо цей етап роботи з боку професійно-викладацького колективу, комітету студентського самоврядування допоможе студентам будувати стосунки з іншими на засадах творення, а не руйнування, розвивати неконфронтаційне, «не барикадне»

бачення світу, прагнути толерантно, конструктивно вирішувати будь-які проблемні питання.

Постає необхідність підвищення розвивальної ефективності виховання, оптимізації процесу керування виховною діяльністю студентів. В освітньому процесі якісні нові виховні форми та методи мають ґрунтуватись не тільки на механізми зовнішнього підкріплення – заохочення, покарання, а на рефлексивно-вольових механізмах, механізмах співпереживання, позитивного емоційного оцінювання, які апелюють, насамперед, до самосвідомості, свідомого, творчого ставлення студента до суспільних норм та цінностей. В той же час, необхідною умовою використання ефективних форм і методів виховання на принципах толерантної педагогіки є організація психологічного позитивного клімату в освітньому середовищі. Освітнє середовище з максимально можливими показниками ступеня сучасності, динамічності, напруженості, різноманітності, комфортності, достатності вагомо впливає на розвиток, саморозвиток, самовдосконалення особистості.

Ми впроваджуємо різноманітні форми виховної роботи зі студентами зокрема, рольові ігри, дебати, свободний мікрофон, колективні читання, диспути, «круглі столи», прес-конференції, вечори, благодійні акції, тижні злагоди і взаєморозуміння, тренінги, конкурси малюнка, плаката, «Уроки мудрості», «Уроки толерантності», та більш сучасні дійства: ток-шоу, смартмоб, флеш-моб, майстер-класи, фідбек та інші. Цікавими є круглий стіл «З педагогікою толерантності в третє тисячоліття», семінар «У співпраці результат: теорія і практика реалізації технологій роботи закладу дошкільної освіти з формування педагогічної культури», мета яких було виховання студентів в дусі гуманізму, людяності, формування планетарного мислення, екологічної свідомості, відповідальності, оптимізації міжкультурного та міжнаціонального спілкування та багато інших.

Авторами статті розроблено комплексну програму адаптації першокурсників «Здоров'я – Мотивація – Професіонал». Система заходів програми реалізується за блоками: організаційне забезпечення програми;

інформаційне забезпечення; соціально-психологічна підтримка та корекція дезадаптації; психолого-педагогічний, методичний супроводи першокурсників; формування здорового способу життя студентів. Сьогодні програма успішно впроваджується в початково-виховний процес університету.

Розв'язання зазначених вище завдань можливо лише в атмосфері сприятливого, психологічного клімату в сім'ї, академічній групі, в університеті. На нашу думку, кожен викладач постійно повинен прагнути таких стосунків зі студентами, які були б побудовані на довірі, взаємоповазі. Викладачу необхідно володіти словом, засобом переконання. Це ключ до вирішення багатьох проблем, часом й конфліктів, які виникають у процесі виховної діяльності. Брак досвіду, культури спілкування, незнання міжкультурних і людських розбіжностей у людини породжують нетолерантність. Ефективний спосіб протистояти цьому – підвищувати культурний та освітній рівні.

Сподіваємось, що подальша робота з виховання студентів на принципах толерантності і надалі буде плідною і цікавою. М. Реріх стверджував, що не можна створювати ворожнечу політику між народами, різними релігійними конфесіями. Коли його запитали: «Яка різниця між Сходом та Заходом?», відповідь звучала так: «Найкращі троянди Сходу і Заходу пахнуть однаково прекрасно». Таке його бачення щодо глобальних проблем миру на землі, єднання людства, освіти, науки, релігії, діалогу, взаємодії, розуму, краси [3, с.104-105]. Існує французька приказка: «Взаємність є основа угод». Михайло Реріх з цього приводу наголошував: «Лише б люди змогли швидше усвідомити, що для процвітання людства взаємність не повинна залишатися в межах приказки, повинна увійти в дію як основа угод, співробітництва» [3, с.324, 326].

Сьогодні у нашому суспільстві все більшої гостроти набирає проблема суперечностей, конфліктів.

Наше дослідження було проведено у березні-квітні 2018 року в вигляді констатуючого зрізу. Для досягнення поставленої мети, підтвердження чи заперечення гіпотези, вирішення завдань науково-творчого пошуку ми застосували комплекс теоретичних та емпіричних методів. На констатуючому

етапі наукової роботи ми обрали наступні психодіагностичні методики:

1. Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г.У. Солдатова, О.О. Кравцова, О.С. Хухлаєв, Л.А. Шойгерова).
2. Методика визначення індивідуального рівня толерантності (С. Баднера).
3. Методики діагностики загальної комунікативної толерантності. (за В.В. Бойко).
4. Методика дослідження малюнкової фрустрації (С. Розенцвейг).

досліджуванні брали участь студенти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, які навчаються за спеціальністю «Дошкільна освіта» на першому, четвертому курсах, та студенти магістратури соціально-гуманітарного факультету. Обсяг вибірки – 47 осіб.

Варто відмітити, що за опитувальником серед студентів – наших респондентів лише 31% – виявляють терпимість та поступливість, спокійне ставлення до різних проявів інших людей; 18% – сприймають інших людей такими, якими вони є, без прагнення змінити їх, їхні думки тощо; 22% – поважають інших людей, співпрацюють з ними, виявляють культуру спілкування; 10% – виявляють співчуття, доброзичливість, лояльність, розуміння, вміння поставити себе на місце іншого. 10% – готові витримати несправедливі фактори впливу зовнішнього середовища; 9% – не знають, що таке «толерантність». На жаль, показники свідчать, що студенти виявляють не досить високий рівень сформованості толерантності, а середній (наближений до низького). Але це явище надає поштовху професорсько-викладацькому колективу університету зацікавити, захопити корисними справами студентську молодь на благо миру, злагоди, добра, що допоможе їм стати по-справжньому миролюбивими, милосердними, гуманними, толерантними людьми та висококваліфікованими фахівцями. Автори планують у подальшому дослідити залежності рівнів сформованості толерантності від рівнів самооцінки, працьовитості, відповідальності, прагнення до саморозвитку студентів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

Бех І.Д. Почуття цінностей іншої людини як моральний пріоритет особистості /І.Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12. С32-35.

Декларація принципів толерантності // Освіта України. – 2003. – №83. – 4 – режим доступу : http://www.tolerance.org.md/rom/docs/decl_u.htm.

Рерих Н.К. О Вечном... - М.: Политиздат, 1991.-462с.

Соловйов Е.Ю. Толерантність як новоєвропейська універсалія //Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби. – К., 1997. – 99.

Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). – СПб: Питер Ком, 1998. – 608с.

Cranston M. Toleration // The Encyclopedia of Philosophy / Paul Edwards Ed. Sn Chief. N.Y.; L., Vol.7.P. 143

